

Нусубалиева Е.Ш.

педагог. илим. канд., доц.

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Нусубалиева Е.Ш.

доц., канд. педагог. наук, доц.

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

Nusubalieva E.Sh.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

Бейшенова А.Т.

филос. илим. док., проф. м.а.

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бейшенова А.Т.

док. филос. наук, и.о. проф.

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

Beishenova A.T.

Doctor of Philosophy, Acting Professor

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

**ЖАШТАРДЫН ЖАРАНДЫК ИДЕНТТҮҮЛҮГҮ – СОЦИАЛДЫК-МАДАНИЙ
КӨЙГӨЙ КАТАРЫ
ГРАЖДАНСКАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ МОЛОДЕЖИ КАК СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ
ПРОБЛЕМА
CIVIL IDENTITY OF YOUTH AS A SOCIOCULTURAL PROBLEM**

Аннотация. Макала жаштардын жарандык иденттүүлүк маселелерине арналган. Акыркы ондогон жылдар аралыгында иденттүүлүктү изилдөөгө карата кызыгуулар улам өсүп барат. Бул топтордун иденттүүлүгү аркылуу азыркы жашоонун алгылыктуу белгилери, коомдун абалы, социалдык жана этникалык топтордо изилденгендиги менен байланыштуу. Иденттүүлүктү изилдөөнүн актуалдуулугу коомдун көңүлүн көйгөйлүү кырдаалдарга буруу, ксенофобия менен экстремизмдин өнүгүшүнө жол бербөө үчүн анын оң жана терс көрүнүштөрүн объективдүү чагылдыруу зарылчылыгы менен шартталган.

Негизги сөздөр: иденттүүлүк, жарандык иденттүүлүк, идентификация, социализация, коом, мамлекет, социум, интеграция.

Аннотация. Статья посвящена вопросам гражданской идентичности молодежи. В последние десятилетия наблюдается рост интереса к исследованиям идентичности. Актуальность исследования идентичности обусловлена необходимостью акцентировать внимание общества на проблемных ситуациях, объективно отразить ее положительные и отрицательные проявления с целью предотвращения развития ксенофобии и экстремизма.

Ключевые слова: идентичность, гражданская идентичность, идентификация, социализация, общество, государство, социум, интеграция.

Annotation. The article is devoted to the issues of civic identity of youth. The relevance of the study of identity is due to the need to focus society's attention on problem situations, objectively reflect its positive and negative manifestations in order to prevent the development of xenophobia and extremism.

Keywords: identity, civic identity, identification, socialization, society, state, society, integration.

Азыркы Кыргызстанда муундардын жарандык иденттүүлүгүнүн маселелери өтө курч, себеби мобилдүүлүк, туруксуздук жана өзгөрмөлүүлүк социалдык реалдуулуктун негизги белгилери болуп саналат. Кыргызстан коому дүйнөлүк коомчулукка интеграциялоого, ошондой эле өзүнүн өзгөчө баалуулуктарына жана максаттарына багытталган, өзүн-өзү жетиштүү, калыбына келтирүүчү система катары өзүн сактап калуу көйгөйүнүн алдында турат. Жаңы муундардын социалдык репродукциясы аркылуу коом өзүнүн негизги социалдык-маданий чен-өлчөмдөрүндө идентификациялоонун негизи болгон белгилүү бир моделдерге таянат.

Бул закон ченемдүүлүктөр социализация процессинде өздөштүрүлөт. Бирок азыркы коомдо дал ушул социалдык системанын функциясы – «үлгүнү сактоо жана кайра чыгаруу» (Парсонс боюнча) эң көп бузулат. Жаш жарандардын өз өлкөсү менен идентификациясынын сапаты, анын социалдык-экономикалык түзүмүн, саясий институттарын кабыл алуусу, маданий тажрыйбанын өнүгүшү ж.б. туруктуу коомдук кайра өндүрүү жана системанын өнүгүшү жөнүндө айтууга болбойт.

Жаштардын жарандык иденттүүлүгү - азыркы коомдун глобалдык социалдык-маданий көйгөйү.

Ошондуктан, анын эмгектеги анализи жарандык иденттүүлүктү комплекстүү статус-идентификациялык система базасы катары түшүнүүгө таянган, ал жаштардын социалдык практикасынын сапатын жана анын социалдык көбөйүүдөгү ролун аныктайт.

Эмпирикалык изилдөөлөр жаштардын жарандык бирдейлигин идентификациялоонун конкреттүү талааларындагы көрүнүштөрү аркылуу кароого мүмкүндүк берет, алардын ичинен социалдык-маданий, социалдык-экономикалык жана саясий негиз болуп саналат жана жаштарды мамлекет жана коом менен идентификациялоо бир катар карама-каршылыктарды камтыйт.

Социумдун менталдуулугунун өзгөчөлүгү «мамлекет» жана «коом» түшүнүктөрүнүн белгилүү бир амбиваленттүүлүгүн болжолдойт, бул салт боюнча жарандык иденттүүлүк негизделген.

Ошондуктан, коомдун «коом-мамлекет» дихотомиясы менен жарандык коомдун моделин өздөштүрүү жана кабыл алуусу социалдык-маданий тартиптин айрым татаалдыктары менен байланыштуу.

Совет мезгилинде салыштырмалуу маданий обочолонуу мезгилинде начарлаган маданий «иммунитеттин» жоктугу коомдун башка маданияттар үчүн кескин ачылышынын натыйжасында кандайдыр бир маданиятты пайда кылды жана айрым маданий баалуулуктардын жарым-жартылай ассимиляциясына жана ал тургай деструкциясына, айрыкча жаштардын жаш муунуна карата колдонулуусуна өбөлгө түздү. Ата мекендик тарыхты тарыхый нигилизмдин көз карашынан «кайра карап чыгуу» тарыхый аң-сезимдин мазмунунун суюлушуна, жаштар өздөштүргөн кыргыз маданиятынын тезаурустарындагы өзгөрүүлөргө өбөлгө түздү.

Белгилүү бир деңгээлде салттуу маданий архетиптин баалуулук өзгөчөлүктөрүн сактаган жана материалдык эмес баалуулуктардын артыкчылыгына, максаттардын жана кызыкчылыктардын жалпылыгына, «индивидуалисттик» артыкчылыктарга негизделген советтик коомдун бузулушу иденттүүлүктүн масштабдуу системалуу кризиси менен коштолгон, бирок ошол эле учурда Жарандык иденттүүлүктүн советтик парадигмасы салыштырмалуу туруктуулукту көрсөткөн.

Жарандык иденттүүлүктүн салттуу социалдык-маданий негиздеринин жаштарды жарандык идентификациялоого таасир этүүчү инерция өзгөрүлгөн же болбосо трансформацияланган социалдык чындыкты заманбап социалдык-маданий контекстке туура келбеген советтик жарандык иденттүүлүк парадигмасынын негизинде чечмелөөгө алып келет.

Чындыкты интерпретациялоо аң-сезимдин жана мифтердин өзгөрүлгөн формаларын актуалдаштырат. Коомдогу нарктык-нормативдик системанын өзгөрүшү карама-каршылыктуу мүнөзгө ээ, материалдык жана прагматикалык багыттардын коомдук кадыр-баркы менен жаштардын жеке турмушунун баалуулуктарынын ортосунда кандайдыр бир диссонанс пайда болот. Социалдык шарттардын «катаалдыгы» жаштардын бир бөлүгүнүн ички эмиграция процессине көмөктөшөт, ар кандай жабык жамааттардын жана субмаданияттардын көбөйүшүн кеңейтет.

Жаштардын криминалдык коомчулуктун бир катар социалдык-маданий нормаларын жана баалуулуктарын тышкы атрибутка деңгээлинде да, социалдык жүрүм-турумда да интериоризациялоо тенденциясы байкалат. Жаштар Улуу муундарга караганда социалдык өзгөрүүлөргө адекваттуу экендигин далилдешти. Ошону менен бирге жаш адамдар үчүн легитимсиз референттик типтер жана жүрүм-турум үлгүлөрү актуалдаштырылган, терминалдык жана инструменталдык баалуулуктардын (максаттардын жана каражаттардын) ортосундагы карама-каршылык кескин түрдө байкалат. Ошол эле учурда, расмий социалдык көзөмөлдүн алкагында экономикалык ийгиликке жетүү жолдору иш жүзүндө мыйзамдаштырылат жана тыюу салынат.

Жаштардын көпчүлүк бөлүгү социалдык ынгайсыздыкка дуушар болушат, изилдөөлөргө таянсак жаштардын социалдык күтүүлөрүнүн төмөн деңгээлин алардын келечекке тынчсызданууну белгилешет. Изилдөөлөр жаштардын субъективдүү идентификациясынын, атап айтканда жаштардын социалдык мобилдүүлүгүнүн багытын калыптандыруу үчүн өзүн-өзү баалоонун жогорку маанилүүлүгүн тастыктайт.

Ар кандай социалдык-ролдук комплекстери бар жаштарда тобокелдик байкалат, ошону менен бирге легитимсиз идентификациялоонун жана социалдык көйгөйлөрдү чечүүнүн укуктуу ыкмасы катары зомбулукту кабыл алуунун жогорку деңгээли белгиленет.

Жаштар социалдык жана саясий сын-пикирлердин жогорку деңгээлин көрсөтүшөт, бирок көпчүлүк учурда өздөрүн саясаттан жана идеологиядан тышкары деп эсептешет.

Жарандык иденттүүлүк идентификация чөйрөсүндө жаштардын көптөгөн социалдык позициялары аркылуу ишке ашат (социалдык, саясий, экономикалык, маданий ж. б.).

Өз элинин жана өлкөсүнүн маданияты, тарыхы жана жетишкендиктери менен идентификация деңгээли салыштырмалуу жогору бойдон калууда, бирок чындыгында ал өтө үстүртөн.

Көп учурда жарандык иденттүүлүктүн түрлөрү салттуу баалуулуктар, жана жүрүм-турум үлгүлөрүн менен байланышканы басымдуулук кылат.

Социалдык трансформациялар КР жаштарынын жарандык иденттүүлүгүнүн позитивдүү негиздерин солкулдатты, бирок аларды жок кылган жок. Жаштардын жарандык иденттүүлүгүн теориялык жана эмпирикалык деңгээлде изилдөө-мамлекеттик жаштар саясатын долбоорлоо жана ишке ашыруу үчүн маалыматтык базаны түзүүгө өбөлгө түзөт.

Этно-маданий чөйрөдөгү жаштардын жарандык бирдейлигин изилдөө маанилүү, анткени көп улуттуу мамлекетте идентификациянын бул негизи жаштардын жарандык иденттүүлүгүн интеграциялоого да, ыдыратууга да кызмат кыла алат.

Колдонулган адабият:

1. Дробужева Л.М. Ценности и символы в контексте новых концепций этничности. Цен-

- ности и символы национального самосознания в условиях изменяющегося общества. – М., 1994;
2. Идентичность и толерантность: Сб. статей / Под ред. Н.М. Лебедевой. – М., 2002.
 3. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности. – М., 1998.

Англис тилиндеги адабият:

1. Breakwell G.M. Coping with threatened identities. – L., N. Y., 1986
2. Tajfel H. Social Identity and Intergroup Relations. – New York, 1982;
3. Erikson E. Psychosocial Identity/A Way of Looking at Things: Selected Papers 1930–1980 (Editor: S.P. Schlien. – New York, 1995).
4. Parsons T, The Position of Identity in the General Theory of Action//the Self and Social Interaction/Ed. by Gergen K., Gordon C. – N.Y. John Wiley and Sons Inc. 1968.